

WILKEN ENGELBRECHT

DE WONDERE WEGEN VAN LA SALETTE. NEDERLANDSTALIGE LITERATUUR IN HET TSJECHISCH VERSUS BEKERINGEN TOT HET KATHOLICISME

INLEIDING

Evenals de jubilaris Jos Wilmots heeft de auteur van deze bijdrage interesse voor de relatie tussen religie en maatschappelijke ontwikkelingen. In deze bijdrage wordt een minder bekend element in de transfer van Nederlandstalige literatuur naar Tsjechië bekeken: die van katholiek Nederlandstalig werk via een omweg over Frankrijk naar Tsjechië. De betrokken literaten stonden vaak onder invloed van de Mariaverschijningen in La Salette, de eerste ‘Mariaverschijningen van de moderne tijd’.

La Salette speelde een zekere rol in symbolistische kringen. De contacten tussen de Tsjechische ‘decadenten’ en hun Franse geestverwanten leidden tot vertaling van Middelnederlandse en andere (semi-)religieuze teksten en tevens tot persoonlijke bekeringen tot het katholieke geloof, waarvan enkele zeer opmerkelijk waren.

Prof. Dr. WILKEN ENGELBRECHT is gewoon hoogleraar te Olomouc en te Lublin. Hij bouwde de neerlandistiek in Olomouc en Bratislava in de jaren 1990-1994 opnieuw op en stond o.a. aan de wieg van het Tsjecho-Slowaakse platform voor Neerlandici (1994) en de vereniging voor Centraal-Europese neerlandici *Comenius* (1995). Voor zijn verdiensten werd hij in 2012 benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Zijn belangrijkste onderzoeksterrein is de receptie van Nederlandstalige literatuur in vertaling in Centraal-Europa. Correspondentieadres: Katedra niderlandistiki FF UP, Křížkovského 10, 771 80 Olomouc, Tsjechië; e-mail wilken.engelbrecht@upol.cz; en Katedra Języka Niderlandzkiego IJ WNH KUL, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polen; e-mail: wilken.engelbrecht@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9058-8199>.

2. DE INDUSTRIËLE REVOLUTIE

In de negentiende eeuw veranderden de maatschappij razendsnel. De productie ging van kleinschalig en vaak aan huis op het platteland naar fabrieksmatige massaproductie in de steden. Door de enorme toeloop groeiden veel steden binnen korte tijd tot een veelvoud van hun vroegere omvang, terwijl het platteland leegliep. Er ontstond er een arbeidersproletariaat dat gedwongen was zeven dagen per week, vaak twaalf tot veertien uur per dag te werken. Met name het zeer geïndustrialiseerde België stond bekend als een land met extreem lange werkdagen en een zeer laag loonniveau (Witte, Craeybeck en Meylen 64-68).

Omdat de steden niet berekend waren op deze groei – meestal werden de oude omwallingen pas rond 1880 afgebroken – ontstonden er dramatische hygiënische omstandigheden (Szreter en Mooney 101-107). De levensverwachting viel terug naar gemiddeld 35-40 jaar en wat Nobelprijswinnaar Robert Fogel (33-71) de ‘biologische levensstandaard’ noemde, verslechterde fors. Merijn Knibbe (80) stelt zelfs dat het voedingsniveau van de Nederlandse bevolking (gemeten aan eiwitconsumptie) pas rond 1950 weer terug was op het niveau van 1820. De slechte hygiëne zorgde ook voor vele cholera-epidemieën met tienduizenden doden.

3. ANTIKLERIKALITEIT

Er waren in België diverse antiklerikale stromingen. De voornaamste waren de liberalen met als theoretici François Laurent (1810-1887) die wel een soort deïstisch godsbegrip ontwierp maar verder sterk antikatholiek was, en zijn volgeling Walthère Frère-Orban (1812-1896), medeoprichter van de Parti Libéral, waarvan alle leden tot de vrijmetselarij behoorden (Kossmann 162-166). De tweede was het socialisme dat in het snel geïndustrialiseerde België eerder begon dan in Nederland. De opkomende vakbewegingen splitsten zich al snel in een socialistische en een christelijke vleugel, waarbij de eerste sterk antiklerikaal was en zich in 1865 aansloot bij de Eerste Internationale (Witte, Craeybeckx, Meynen 76-80).

Een belangrijk punt van kerkelijke kritiek op de industrialisatie was dat de zondagsheiliging gevaar liep. Voor fabriekseigenaars was het lastig om de machines op zondag stop te zetten en het arbeidersproletariaat had geen kans om de zondagsrust af te dwingen (Beck 173-181). Dat moest de staat doen. In België werd de zondag als wettelijke rustdag in 1905 ingevoerd (Willems 74), de Nederlandse *Zondagswet* is zelfs pas van 1953. Beide wetten kwamen tot stand door tijdelijke samenwerking van socialisten en christelijke partijen.

In Nederland waren zowel het liberalisme als het socialisme minder antiklerikaal. Vanwege de late industrialisering kreeg het socialisme hier pas in de jaren zeventig voet aan de grond. De Nederlandse arbeider bleek weinig gevoelig voor radicale standpunten en de Nederlandse sociaal-democraten trachtten vanaf rond 1900 om via parlementaire weg praktische doelen als de achturige werkdag binnen te halen (Kossmann 255-259).

4. MARIAVERSCIJNINGEN

Het fenomeen Mariaverschijningen was niets nieuws, deze komen sinds de twaalfde eeuw voor, vooral in tijden van crisis. Vroeger ging het met name om geestelijken of devote vrouwen die een visioen kregen, waarin de Heilige Maagd optrad. Hierbij stonden persoonlijke devotie en de sacramenten voorop (Zimdars-Swartz 4-5).

De negentiende- en twintigste-eeuwse verschijningen vonden daarentegen vooral in afgelegen agrarische gebieden plaats en de personen aan wie Maria verscheen waren van eenvoudige komaf – vaak ongeletterde kinderen uit een herdersmilieu. De Moeder Gods koos daarmee een doelgroep, waar het geloof nog altijd een grote rol speelde – het agrarische platteland.

In dit nieuwe type verschijning spelen een apocalyptische boodschap en een oproep tot bekering een grote rol. In vroeger eeuwen behoorden verschijningen meestal tot het volksgeloof en werden ze niet speciaal onderzocht. Dit veranderde met de contrareformatie. Paus Benedictus XIV (1675-1758) stelde in zijn *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione* (1650; Over de zaligverklaring van de dienaren Gods en de canonisering van de zaligverklaarden) strenge regels op en bepaalde dat verschijningen pas na grondig onderzoek publiek mogen worden gemaakt (Laurentin 108-118). Bovendien concipieerde de Congregatie voor de Geloofsleer op verzoek van paus Paulus VI (1897-1978) in 1978 vanwege het toenemend aantal verschijningen een handleiding op ter beoordeling of zulke gebeurtenissen écht bovennatuurlijk zijn (Jelly 41).

Wegens langdurige procedures en grondig onderzoek zijn sommige verschijningen pas na decennia als authentiek erkend of tenminste getolereerd. Vele worden als niet-authentiek afgekeurd. In enkele gevallen, zoals de recente verschijningen die sinds 1981 regelmatig in het Bosnische Medjugorje plaatsvinden, heeft de katholieke kerk lang geen beslissing genomen. Uiteindelijk meldde *Vatican News* op 12 mei 2019 dat paus Franciscus pelgrimages naar Medjugorje geautoriseerd heeft zonder de echtheid van de verschijningen als zodanig te erkennen (Menichetti).

5. LA SALETTE

Op 19 september 1846 zagen twee herderskinderen, de elfjarige Maximin Giraud (1835-1875) en de veertienjarige Mélanie Calvat (1831-1904), onafhankelijk van elkaar nabij het dorpje La Salette, 75 km ten zuidoosten van Grenoble in de bergen, een verdrietige mooie vrouw. Zij riep op tot bekering van de mensen. Zo nee, zou er een grote hongersnood volgen, Parijs en Marseille zouden worden verwoest en er zou een aanslag op de paus worden gepleegd. Dit was de eerste ‘moderne’ Maria-verschijning met zowel een apocalyptische boodschap als een gedichteerd, persoonlijk geheim. Beide fenomenen zouden in latere verschijningen een vast element blijven (Zimdars-Swartz 165-166).

In de boodschap van La Salette werd, in een niet officieel gepubliceerd deel, zware kritiek op de Kerk geuit. Priesters werden als ‘bron van onreinheid’ aangeduid. Verder was de boodschap actueel: er wás Europawijd in 1845-1849 hongersnood onder de gewone mensen door de aardappelpest, gevolgd door een cholera-epidemie. De extreme werktijden, zeven dagen per week, lieten geen enkele ruimte voor zondagsheiliging – en veel met het establishment verbonden priesters keurden dit goed. De kritiek maakte de boodschap in brede kringen populair – zeer tot ongenoegen van de hogere clerus. Het duurde dan ook tot 1851, voordat het Franse episcopaat de verschijning erkende. Sommige kerkprovincies – onder andere die in het huidige Tsjechië – zetten álles over La Salette op de index. Ten slotte verbood het Heilig Officie in 1915 verdere discussie over de geheimen van La Salette (Zimdars-Swartz 165-166; Putna, *Česká katolická literatura* 374-377).

6. DE RADICALEN

6.1 JULES BARBEY D’AUREVILLY

De boodschap van La Salette sprak met haar anti-modernisme neoromantici en symbolisten aan. Velen bekeerden zich als gevolg daarvan tot het katholicisme, als eerste schrijver Jules Barbey d’Aureville (1808-1889). Deze fanatiek-antiklerikale liberaal leidde een leven vol alcohol en drugs. Rond 1845 begon hij echter de salon van de katholieke baronesse en componiste Almaury de Maistre (1809-1875) te frequenteren. Als gevolg daarvan én onder invloed van La Salette bekeerde hij zich in 1846 en werd net zo fanatiek katholiek als hij vroeger antiklerikaal was. Toch bleef hij over vanuit religieuze optiek controversiële

onderwerpen schrijven, zoals in zijn verhalenserie *Les Diaboliques* (1864, De Duivelsen). Voor deze wel zeer controversieel seksueel geladen serie werd Barbey eind 1874 aangeklaagd wegens ‘bedreiging van de publieke moraal’. De schrijver verdedigde zich dat hij als oprechte katholiek de spanning tussen goed en kwaad wilde tonen. Door in te stemmen met terugtrekken uit de verkoop (de oplage van 2200 stuks was toch al vrijwel uitverkocht) wist hij het proces in 1875 te ontlopen (Rodina 144-147). Barbey werd hét voorbeeld voor de decadenten van eind negentiende eeuw, bij wie met name satanistische elementen populair waren.

6.2 LÉON BLOY

De grote propagandist van La Salette was Léon Bloy (1846-1917). Bloy’s agnostische vader was actief vrijmetselaar, maar zijn moeder zeer katholiek. Oorspronkelijk was Bloy fel antiklerikaal. In 1868 maakte hij echter in Parijs kennis met Barbey d’Aureville, die net als hij in de Rue Rousselet woonde, en werd bekeerd tot het katholicisme. Door de dood van zijn ouders kreeg Bloy in 1877 een diepe inzinking. Na een retraite in de strenge Cisterciënser abdij la Trappe ontmoette hij de jonge prostituée Anne-Marie Roulé († na 1882) die hij in 1878 bekeerde tot het katholicisme. Ook in 1877 maakte Bloy via abt René Tardif de Moidrey (1828-1879) kennis met de verschijningen van La Salette. Bloy nam de profetieën letterlijk – hij zag in de vernietiging van de Kerkelijke Staat in 1870 door de Italiaanse troepen van de vrijmetselaar Garibaldi een gedeeltelijke vervulling van deze voorspellingen.

Onder invloed van La Salette kregen Bloy en Anne-Marie mystieke ervaringen. Toen Anne-Marie wegens geestelijke labiliteit in 1882 werd opgenomen in het Parijse psychiatrische hospitaal Sainte-Anne, ging Bloy opnieuw in retraite, nu in La Grande Chartreuse en begon te schrijven. Zijn semi-autobiografische romans *Le Désespéré* (1887, De Wanhopige) en *La Femme pauvre* (1897, De arme vrouw) hadden grote invloed op verschillende symbolisten. Zijn bundel *Sueur du Sang* (Het bloed van de arme) met episodes uit de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871, die Bloy ook als vervulling van de profetieën van La Salette beschouwde, en vooral zijn essay *Le Salut par les Juifs* (1892, Het heil door de Joden) behoren al tot zijn periode als voorman van de *Renouveau Catholique* (Katholieke Hernieuwing) – een internationale reveilbeweging. *Le Salut* was de basis voor de herziening van de opstelling van de katholieke kerk jegens de joden bij het Tweede Vaticaans Concilie. Paus Franciscus citeerde Bloy in zijn allereerste pauselijke preek op 14 maart 2013:

Quando non si confessa Gesù Cristo, mi sovviene la frase di Léon Bloy: “Chi non prega il Signore, prega il diavolo”. Quando non si confessa Gesù Cristo, si confessa la mondanità del diavolo, la mondanità del demonio.

(Als iemand Jezus Christus niet belijdt, doet mij dit denken aan de opmerking van Léon Bloy, ‘Wie niet tot God bidt, bidt tot de duivel.’ Wie Christus niet belijdt, belijdt de wereldsheid van de duivel.) (Francesco)

Voor La Salette zijn twee van Bloy's geschriften cruciaal. Ten eerste *Symbolisme de l'Apparition* (Symbolisme van de verschijning), waaraan hij direct na zijn kennismaking met La Salette (en met Roulé) begon te schrijven, hiertoe aangezet door Tardif. Het werk werd door Tardifs dood nooit voltooid en kwam pas in 1925 postuum uit. Veel van de inhoud verwerkte Bloy in *Le Désespéré* (Gadeyne, 72-73). Het tweede was *Celle qui pleure* (Zij die weent) dat Bloy tegen het eind van zijn leven schreef na een nieuwe pelgrimsreis naar La Salette in 1906 en dat in 1908 werd uitgegeven (Gadeyne, 78-79).

Hoewel Bloy het leven van een bohémien leidde, was hij diepgelovig en wist anderen te bekeren. De belangrijkste van zijn bekeerde vrienden waren de Franse symbolist Joris-Karl Huysmans (1848-1907), de Nederlander Pieter van der Meer de Walcheren (1880-1970) en de Tsjech Josef Florian (1873-1941).

6.3 JORIS-KARL HUYSMANS

Huysmans kwam uit een Nederlands-Franse familie. Hij raakte bevriend met Émile Zola (1840-1902) en zijn novelle *Sac au dos* (De rugtas) werd opgenomen in de bundel *Les Soirées de Médan* (1880, De avonden in Médan), een van de centrale werken van het naturalisme. De auteurs¹ reageerden hiermee op de verschrikkingen van de Frans-Duitse Oorlog van 1870-1871.

In 1884 keerde Huysmans met *À Rebours* (Tegen de keer) het naturalisme de rug toe. Deze roman werd het cultboek van decadenten en had grote invloed op onder meer Oscar Wilde (1854-1900) of in Tsjechië op Arnošt Procházka (1869-1925). *À Rebours* trok ook de aandacht van Barbey d'Aureville die in het blad *Constitutionnel* van 28 juli 1897 constateerde dat Huysmans ooit zou moeten kiezen tussen de loop van een pistool en de voet van het kruis (Jardin). Barbey zag het juist: na een satanistische periode, waarin Huysmans rondom de mid-deleeuwse edelman en alchemist Gilles de Rais (±1405-1540) een gelijknamige roman schreef, koos hij voor het kruis.

¹ Namelijk: Émile Zola, *L'Attaque du Moulin*, Guy de Maupassant, *Boule de Suif*, Joris-Karl Huysmans, *Sac au dos*, Henry Céard, *La Saignée*, Lén Hennique, *L'Affaire du Grand 7* en Paul Alexia, *Après la bataille*.

Huysmans maakte in 1891 een pelgrimage naar La Salette. In de nasleep daarvan schreef hij zijn eerste katholieke werk, *Là-haut ou Notre dame de la Salette* (Daarboven of Onze Lieve Vrouwe van La Salette), geconcipieerd als een tegenpool van zijn laatste satanistische roman *Là-bas* (1891, Daar beneden). De volgende fase in zijn leven was een geleidelijke bekering tot het katholicisme rond 1895, waarna hij een benedictijner monnik werd. In zijn katholieke periode hield Huysmans zich bezig met schilders van de Vlaamse Primitieven, maar schreef ook een hagiografie over Lidwina van Schiedam (1901).

6.4 PIETER VAN DER MEER DE WALCHEREN

Huysmans was bevriend met Pieter van der Meer de Walcheren (1880-1970). Hoewel afkomstig uit een remonstrants adellijk geslacht had Van der Meer in zijn jeugd sterk socialistische sympathieën en was als velen van zijn generatie antiklerikaal. Hij was bevriend met Tachtigers als Frank van der Goes (1859-1939) en Frederik van Eeden (1860-1932), maar ook met socialisten als Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919). In Brussel verbleef hij in het socialistische Maison du Peuple en leerde hij zijn vrouw kennen (Ruiter en Smulders 208).

Onder invloed van Bloy en de inmiddels katholieke Huysmans maakte Van der Meer kennis met de trappisten in het klooster Achel, waarmee een bekeringsweg begon die leidde tot zijn overgang naar het katholicisme in 1911. Zijn eigen werk *Mijn Dagboek* uit 1913, waarin Van der Meer zijn conversie en de rol van La Salette hierin beschreef, vertaalde hij zelf in het Frans – het kwam met een voorwoord van Bloy in 1917 uit en had nog twee herdrukken in 1921. Ook in 1921 werd Van der Meers redacteur kunst en letteren bij het progressief-katholieke weekblad *De Nieuwe Eeuw*. Rondom dit blad ontstond een generatie katholieke schrijvers als Jan Engelman (1900-1972), de latere hoogleraar Anton van Duinkerken (1903-1968) of de Nederlands-Surinaamse schrijver Albert Helman (1903-1996). Toen de nieuw-opgerichte katholieke universiteit in Nijmegen in 1924 de controle over de redactie overnam, besloot Van der Meer te vertrekken naar het tijdschrift *Opgang*, waarvoor hij artikelen over de christelijke cultuur schreef (Bel 522). Vanaf de zijlijn keek hij toe, hoe de jongeren die hij eerder rond *De Nieuwe Eeuw* had verzameld, in 1925 het maandschrift *De gemeenschap* oprichtten, dat zowel modern wilde zijn, als ook de romantisch-religieuze traditie wilde herstellen (Ruiter en Smulders 228-229).

De Benedictijner St.-Paulusabdij in Oosterhout, die begin 20^e eeuw werd gebouwd en in de jaren dertig werd uitgebreid, voldeed aan de esthetische ideeën van Van der Meer. Na de dood van hun oudste zoon Pieterke (1903-1933)

besloten zijn vrouw en hij om met pauselijke toestemming hun huwelijk te beëindigen en in het klooster in te treden. Zij misten elkaar echter en namen na twee jaar hun echtelijke leven weer op. In die periode was Van der Meer directeur van de belangrijke Franse uitgeverij Desclée de Brouwer in Parijs, een functie die hij van 1929 tot aan de Duitse bezetting in 1939 vervulde. Tijdens de oorlog woonden Van der Meer met zijn vrouw in Breda, waar hij actief was in het verzet. Na de dood van zijn vrouw in 1953 trad Van der Meer opnieuw in de St.-Paulusabdij in, waar hij in 1956 de priesterwijding ontving en in 1970 als monnik stierf.

Minder bekend is zijn rol als vertaler van nouvelles en poëzie van vooral Tachtigers en Van Nu en Straksers in het Frans.² Het ging om schrijvers met wie hij vaak zelf bevriend was, zoals Stijn Streuvels (1871-1969) en Lode Baekelmans (1879-1965). Hiermee werd hij onbewust een bemiddelaar van Nederlandstalige literatuur voor Tsjechië, omdat de reeds genoemde symbolist en literair vertaler Arnošt Procházka van zijn vertalingen gebruik maakte, onder andere voor de literaire serie *1000 nejkrásnějších novell 1000 světových autorů* (1911-1916, De 1000 mooiste nouvelles van 1000 wereldauteurs, zie hierna) en voor het tijdschrift *Moderní revue* (Moderne revue) (Engelbrecht 93-96, 102-104).

De jong-katholieken botsten als echte hemelbestormers frontaal met de gevestigde katholieke elite. Sommigen als Gerard Knuvelder (1902-1982) hadden in de jaren twintig en dertig corporatistische en anti-parlementaire neigingen en bewonderden het fascisme (Joosten 157-158). Knuvelder ontwierp zelfs in 1934 in het tijdschrift *Roeping* een schets van een corporatief ingerichte staat, waarin de ‘natuurlijk geordende’ gemeenschap een centrale rol speelde (Joosten 171-173, 206-207; Ruiters en Smulders 230). Nadat aartsbisschop Johannes de Jong (1885-1955) in 1936 het fascisme had verboden en de sacramenten ontzegde aan katholieken die de NSB steunden, keerden velen weer op het parlementaire pad terug (Joosten 201).

6.5 DE LINK MET TSJECHIË

In de jaren 1910-1912 gaf de in Parijs en Brussel gevestigde uitgeverij van Jean Gillequin onder de imprint *La Renaissance du Livre* een serie *Les Mille Nouvelles Nouvelles* – de Duizend Nieuwe Nouvelles uit. Hierin verschenen werken van bekende auteurs als Louis Couperus (1863-1923), Cyriel Buysse

² Dit element van Van der Meers biografie wordt nu onderzocht door Jan de Ridder in diens dissertatieproject (zie: www.rug.nl/research/biografie-instituut/medewerkers/ridder). Van der Meers rol in de omgekeerde transfer van katholieke Franstalige literatuur naar Nederland wordt besproken door bijv. Sabine van Wesemael.

(1859-1932), Streuvels en Baekelmans. Opzet van de serie was om in bandjes van rond de 100 pagina's steeds 10 nouvelles van 10 destijds moderne auteurs in vertaling uit te geven. Elke novelle werd voorafgegaan door een beknopte biografische schets van de auteur en diens werk van één pagina. De Franse vertalingen van Nederlandstalige werken werden veelal door Van der Meer aangeleverd (Daems 111-112, 117-119).

Via de groep *Les Vingts*, waarmee Van der Meer nog voor zijn bekering incontact was, hadden Tsjechische decadenten toegang tot deze Franse vertalingen, die weer in het Tsjechisch werden vertaald voor de serie *1000 nejkrásnějších novell tisíc světových spisovatelů*, uitgegeven door het gerenommeerde Praagse uitgevershuis Vilímek. Sommigen van deze decadenten, zoals bijvoorbeeld Otakar Březina (1868-1929) maakten rond de eeuwwisseling een soortgelijke overgang naar het katholieke geloof door als Van der Meer, soms zonder officiële bekering (Putna, *K recepti díla Otokara Březiny*).

6.6 JOSEF FLORIAN

Sterk onder de invloed van Bloy was ook Josef Florian (1873-1941) die na het lezen van diens katholieke essays radicaal katholiek werd en vaak in botsing kwam met de clerus – onder andere over La Salette. Florian las min of meer bij toeval in 1898 een tekst van Bloy in het tijdschrift *La Plume* (De Pen), en was verkocht. Hij besloot Bloy's werken in het Tsjechisch te vertalen, waarmee hij een van de eerste vertalers van diens werk werd. In 1906 ontmoetten beiden elkaar voor het eerst, en wel in de basiliek van La Salette, waarheen beiden een pelgrimstocht maakten. Florian bleef tot aan Bloy's dood met hem bevriend en ondersteunde hem ook financieel, hoewel hij het zelf niet breed had (Binder *passim*).

Florian vormde in zijn geboorteplaats Stará Říše een gemeenschap met een uitgeverij die een hele generatie Tsjechische katholieken vormde. Florians uitgeverij en de ermee verbonden tijdschriften *Nova et vetera* en *Archa* gaven veel vertalingen uit, niet alleen van strikt katholieke literatuur – zoals geschriften van de in 1908 zalig verklaarde mysticus Jan van Ruusbroec (1293-1381) en gedichten van de door Florian en zijn kring zeer bewonderde Guido Gezelle (1830-1899), maar ook losse gedichten van bijvoorbeeld de symbolistische dichter Karel van de Woestijne (1878-1929) of van Albert Verwey (1865-1937) en Hendrik Marsman (1899-1940) uit hun periode bij het in 1905 opgerichte tijdschrift *De Beweging*. Florian zag moderne literatuur én moderne kunst als uitingen van goddelijke inspiratie. Hij raakte via Bloy in 1912 bevriend met de schilder en graficus Georges Rouault (1871-1958) en leerde zo het werk van kunstenaars als Gauguin, Rodin en Picasso kennen (Binder 11-12).

De Tsjechische katholieken rond Florian, door de literatuurhistoricus Martin C. Putna (*Česká katolická literatura* 358) treffend ‘katholieke neoromantici’ genoemd, deelden met hun Nederlandse tegenpolen de radicaliteit van hun generatie. Florian gaf in 1907 een Tsjechische vertaling uit van het werkje *L’Apparition de la Sainte-Vierge sur la montagne de La Salette* uit 1879 met het *imprimatur* (kerkelijke toestemming) van de bisschop van Lecce voor het originele werk. De bisschop van het diocees Brno, waar Stará Říše onder ressorteerde, Paul Graf Huyn (1868-1946) weigerde een *imprimatur* te geven³ en verbood zelfs expliciet aan Florians vriend, de priester-dichter Jakub Deml (1878-1961) om met de redactie van Florians tijdschrift *Studia* verder te gaan. De priester Ludvík Vrána (1883-1969) werd zelfs gesuspendeerd omdat hij over La Salette preekte – hij ging vanaf 1910 met Florian samenwerken en zou verschillende Nederlandse vertalingen voor hem maken (Putna, *Česká katolická literatura* 398-400). Vrána werd huiskapelaan van Florian, totdat hem dit in 1929 onder dreiging van excommunicatie verboden werd (Binder 10).

Zoals Van der Meer een generatie katholieke of katholiek geworden Nederlandse dichters beïnvloedde, had Florian invloed op katholieke Tsjechische dichters, onder wie Bohuslav Reynek (1892-1971) en Jan Čep (1902-1974) de belangrijkste waren.

Reynek begon eind 1914 als beginnend dichter met Florian samen te werken. Die samenwerking zou duren tot aan Florians dood. In zijn grafisch en poëtisch werk verbond hij Florians apocalyptische visies met meer traditioneel-kerkelijke thematiek als piëta’s, uitzending van de Heilige Geest, voorstellingen van het Laatste Oordeel en dergelijke (Putna, *Bohuslav Reynek* 315-318). Ook hij maakte vertalingen van Nederlands werk.

Čep had via Florian kennisgenomen van de mysteriën van La Salette die hem sterkten in zijn overtuiging in een periode, dat het katholicisme in Tsjechië na Wereldoorlog I sterk onder druk stond als religie die te nauw verbonden was met het oude Habsburgse regime. Dankzij Van der Meers eigen Franse vertaling *Journal d’un converti* van zijn *Mijn dagboek*, was Čep op het spoor van de Nederlandstalige literatuur gezet – in zijn brieven vroeg hij Florian om meer informatie over Gezelle, Van der Meer en Nederlandse katholieken, voor zover nu bekend zonder dat hij daar iets mee heeft gedaan.⁴

³ Overigens gaf het aartsbisdom Praag aan de derde druk van deze Tsjechische uitgave uit 1921 in 1920 wel een *imprimatur*. Het diocees Brno volgde met een *imprimatur ex post* in 1922 (archiv. biskupstvi.cz/inventar-biskupsky-ordinariat-brno/, inv. č. 2966, sign B 152, ev. j. 120).

⁴ Veel vertalingen van deze groep verschenen in allerlei losse tijdschriftafleveringen, soms – zoals *Nova et Vetera* – niet gepagineerd en in minieme bibliothele oplagen. Omdat het Tsjechoslowaakse communistische regime in de jaren vijftig probeerde om de katholieke cultuur van de aardbodem te wissen, zijn veel uitgaven slechts in enkele exemplaren overgebleven.

De meest opmerkelijke volgeling was Zdeněk Řezníček (1904-1975). Als student hielp hij in zijn geboorteplaats Třebíč een afdeling van de communistische partij op te richten. Via Duitse vertalingen leerde hij het werk van Gezelle kennen. Dit leidde ertoe dat hij zich in 1929 bekeerde tot het katholicisme en medewerker van Florians tijdschrift *Archa* werd. Tijdens de oorlog zou hij in 1942 een bundeltje gedichten van Gezelle in Tsjechische herdichting uitgeven.

7. DE ROL VAN LA SALETTE

Wat hadden de groepen rond Van der Meer en Florian met elkaar gemeen en welke rol speelde La Salette hierin? La Salette was de eerste van een nog steeds voortdurende reeks Mariaverschijningen, waarin de Moeder Gods waarschuwt voor een aanstaande apocalyps die kan worden afgewend door radicale persoonlijke ommekeer. Deze boodschappen bekritisieren uitwassen van moderniteit: in de negentiende eeuw de industriële revolutie, begin twintigste eeuw de sterke secularisatie van de maatschappij, in onze eigen tijd het consumentisme. Een vast element zijn twee types geheime boodschappen – boodschappen voor de zieners (bijna altijd kinderen van eenvoudige komaf in afgelegen agrarische streken) en boodschappen voor de wereld. De apocalyptische boodschap betreft vaak actuele gebeurtenissen.

In het fin de siècle en de ‘roaring twenties’ leidden zulke verschijningen vaak tot bekeringen van schrijvers. Eerst ging het meestal om antiklerikale auteurs die onder invloed van eerdere bekeerlingen en van Mariaverschijningen ‘omslaan’ en vurige katholiek werden. In de jaren twintig waren het eerder personen met alternatief-religieuze neigingen als het spiritisme. Conversies als die van Řezníček vanuit het communisme kunnen als bekeringen ‘vanuit een tegenkerk’ worden beschouwd. Ook na hun bekering blijven de auteurs vaak buiten de hoofdstroom van de officiële kerk staan en hebben kritiek op de clerus.

Met Florians dood op 29 december 1941 viel de drijvende kracht achter de commune in Stará Říše weg. Na de communistische machtsovername in 1948 werd publicatie van katholieke literatuur vrijwel onmogelijk. Zo kwam er een eind aan de weg van als katholiek beschouwde Nederlandstalige literatuur naar Tsjechië.

De kring van Florian was van belang voor de transfer van met name werk van Jan van Ruusbroec, de prozalegende van *Beatrijs*, enkele gedichten van Hade-wych en gedichten van Guido Gezelle. Tot op zekere hoogte hoort ook de vertaling van het abele spel *Lanseloet van Denemerken* door de tweetalige Duits-Tsjechische joodse literatuurwetenschapper, hoogleraar en literair criticus Otokar

Fischer (1883-1938) in dit rijtje thuis, omdat deze verscheen in de bibliothele serie Atlantis van de met Josef Florian bevriende Brno'se uitgever Jan Václav Pojer (1900-1984). Het aantal vertalingen is niet groot, maar omvat wel het merendeel van de in het Tsjechisch vertaalde Nederlandstalige mystieke of naar mystiek tenderende literatuur. In chronologische volgorde gaat het om de volgende werken:

AUTEUR	TSJECHISCHE TITEL	UITGAVE	VERTALER	ORIGINEEL
Jan van Ruusbroec	<i>Život Ruysbroecka podivuhodného od Vavřince Suria</i>	Tasov n. M.: Jakub Deml, 1915	Jakub Deml	<i>Vie de Rusbroch suivie de son Traité des Sept Degrés de l'Amour.</i> ⁵
Anoniem	<i>Na hromnice. Vlámská píseň z 16. století</i>	<i>Nova et vetera</i> 27 (1917)	Ludvík Vrána	Een Marialied, originele titel onbekend
Karel van de Woestijne	<i>Parabola</i>	<i>Nova et vetera</i> 27 (1917)	Ludvík Vrána	<i>Binnenhuis</i>
Adolphe Lootens & Eusèbe Feys	<i>Staré vlámské posnní písně</i>	<i>Nova et vetera</i> 28 (1918)	Josef Florian	Uit: <i>Chants populaires flamands</i>
Hadewych	<i>Vidění sestry Hadewich</i>	<i>Nova et vetera</i> 31 (1918)	Bohuslav Reynek	Tiende visioen van Hadewijch
Felix Timmermans	<i>Obětování (Ježíšek ve Flandřích)</i>	<i>Nova et vetera</i> 35 (1920)	Ludvík Vrána	<i>De opdracht (Het Kindeken Jezus in Vlaanderen)</i>
Anoniem	<i>Sestra Beatrice. Brabantská legenda</i>	<i>Archa</i> 10 (1922)	Otto F. Babler	<i>Beatrijs</i> (prozalegende)
Felix Timmermans	<i>Krásné čtení o panně Symforose</i>	<i>Archa</i> 10 (1922)	Otto F. Babler ⁶	<i>De zeer schone uren van Juffrouw Symforosa, begijntje</i>
Johannes Stalpaert van der Wiele	<i>Maria láska novorožeňátka</i>	Olomouc: Lidové závody	Otto F. Babler	<i>Smeeck-woorden Mariae tot den Nieu-geboren</i>

⁵ De vertaling en adaptatie door Rodolphe Chamonal uit 1909 van Surius' Latijnse tekst.

⁶ Babler heeft veel losse vertalingen gemaakt uit Felix Timmermans' werk of van katholieke dichters als de contrareformatorische dichter Johannes Stalpaert van der Wiele (1579-1630) – overigens verwant met het geslacht Van der Meer de Walcheren. In hoeverre deze, meestal in eigen beheer uitgegeven of in de meest uiteenlopende dag- en weekbladen gepubliceerde vertalingen verband houden met de groep rond Florian, is onduidelijk.

AUTEUR	TSJECHISCHE TITEL	UITGAVE	VERTALER	ORIGINEEL
Anoniem	<i>Dívka a rytíř</i>	<i>Lidové noviny</i> 37, nr. 53 (19 mei 1929)	Otokar Fischer	Fragment uit <i>Lanseloet van Denemerken</i>
Anoniem	<i>Lancelot a Alexandrina</i>	Brno: Jan V. Pojer, 1929	Otokar Fischer	<i>Lanseloet van Denemerken</i>
Felix Timmermans	<i>Krásné čtení o panně Symforose</i>	Olomouc: Lidové závody, 1929	Otto F. Babler	<i>De zeer schone uren van Juffrouw Symforosa, begintje</i>
Felix Timmermans	<i>Vánoce ve Flandřích</i>	Litomyšl: J. Portman	Otokar Fischer	<i>Kerstmis, uit: Het Kindeken Jezus in Vlaanderen</i>
Anoniem	<i>Sestra Beatrice. Brabantská legenda</i>	Sv. Kopeček: Otto F. Babler, 1933	Otto F. Babler	<i>Beatrijs (prozalegende)</i>
Johannes Stalpaert van der Wiele	<i>Maria láska novorozeňátko</i>	Nový Jičín: Kryl a Scotti, 1935	Otto F. Babler	<i>Smeeck-woorden Mariae tot den Nieu-geboren</i>
Felix Timmermans	<i>Herodes a vražďení neviňátek</i>	<i>Řád</i> 1935, nr. 4	Václav Renč	<i>Herodes en de moord der onnozele kinderen</i>
Jan van Ruusbroec	<i>Čtvero podobství</i>	<i>Archy</i> 32 (1936)	Ludvík Vrána	Vier gelijkenissen uit het sieraad der geestelijke bruiloft II
Guido Gezelle	<i>Havran. Tichá zima. Ukolébavka</i>	<i>Archy</i> 62-63 (1941)	Zdeněk Řez- níček	<i>De rave (Jaarkrans); Winterstilte (Rijmsnoer); Slaaplied (Rijmsnoer)</i>
Albert Verweij	<i>Vzniky; Ty s trnovou korunou</i>	<i>Archy</i> 64-65 (1941)	Oldřich Damborský	<i>De nieuwe tuin I uit: Oorsprongen; O man van smarten uit: Liefde die vriendschap heet</i>

AUTEUR	TSJECHISCHE TITEL	UITGAVE	VERTALER	ORIGINEEL
Guido Gezelle	<i>Verše</i> ⁷	Kroměříž: Karel Kryl, 1942	Zdeněk Řezníček	Verschillende gedichten
Guido Gezelle	<i>Básně (Navečer, Naslouchám zvukům lesních rohů, Starý breviář)</i>	<i>Archy</i> 2 (1946)	Zdeněk Řezníček	's Avonds uit <i>Gedichten, gezangen en gebeden</i> ; 'k Hoore tuitend hoornen uit <i>XXXIII Kleengedichtjes, Den ouden brevier</i> uit <i>Rijmsnoer</i>
Pieter C. Boutens	<i>V moři se mračna zrcadlí.</i>	<i>List</i> 2 (1947/8)	Otto F. Babler	<i>De wolken spieglen</i> uit: <i>Vergeten liedjes</i>
Hendrik Marsman	<i>Tesknota; Cizinec</i>	<i>List</i> 2 (1947/8)	Otto F. Babler	<i>Heimwee; De vreemdeling</i> uit: <i>Verzamelde gedichten V</i>

CONCLUSIE

La Salette was een katalysator voor onvrede met de industriële revolutie die de vertrouwde agrarische wereld kapot rukte, steden uit hun voegen deed barsten, een groot proletariaat creëerde en de maatschappij ontmenselijkte. De oproep tot persoonlijke bekering en het messianistische element spraken gevoelige literaire naturen aan. De vele bekeringen stonden aan de basis van de *Renouveau Catholique*, de Katholieke Herstelbeweging. Bloy was hierin een centrale figuur, zowel in Frankrijk, als in Nederland en Tsjechië.

Door onderlinge contacten kwam het tot wederzijdse verspreiding van literatuur waarin de bekeerlingen zich herkenden – Gezelles gedichten, visioenen

⁷ Inhoud: *Matička* (*Moeder* uit *Laatste verzen*), *Navečer* ('s Avonds uit *Gedichten, gezangen en gebeden*), *Léto, Ukolébavka* (*Zommer, Slaaplied* uit *Rijmsnoer*), *Naslouchám zvukům lesních rohů* ('k Hoore tuitend hoornen uit *XXXIII Kleengedichtjes*), *Májový zpěv, Tichá zima* (*Meizang, Winterstilte* uit *Rijmsnoer*), *Požehnaný zvon* (*Gewijde klok* uit *Liederen, eerdichten en reliquia*), *Věkovité stromy* (*Eeuwelingen* uit *Rijmsnoer*), *Havran* (*De rave* uit *Jaarkrans*), *Hnízdečko sýkorek* (*Het meezennestje* uit *Gedichten, gezangen en gebeden*), *Slavík* (*De nachtegale* uit *Tijdkrans*), *Vůz času* (*De wagen der tijd* uit *Dichtoefeningen*), *Ještě tě neslyším* ('k En hoore U nog niet uit *Rijmsnoer*), *Kadidlové zrno, Starý breviář* (*Wierook, Den ouden brevier* uit *Rijmsnoer*).

van Ruusbroec en Hadewijch, gedichten van Marsman en Verweij, en werken van Van Eeden zijn typische voorbeelden. De idee van persoonlijke verheffing van de mystici – buiten de officiële clerus om, het absoluut-poëtische van de dichters en de naar mystiek tenderende godsbeleving van Van Eeden paste goed bij het gevoel van de *Renouveau* dat zij de stoottroepen van God waren, daartoe opgeroepen door de Heilige Maagd. De literaten van deze stroming voelden zich elitair en *wilden* dat ook zijn: het dedain, waarmee Florian zich – in navolging van Bloy – uitliet over de Mariaverschijningen van Lourdes en de massale pelgrimsindustrie die zich al spoedig hieromheen ontwikkelde, is karakteristiek (Kaufmann 86; Putna, *Česká katolická literatura* 378).

Om te besluiten met een in de kringen van La Salette geliefd citaat uit het Johannesevangelie (Joh. 3:8), door Jezus gezegd aan Nikodemus over de noodzaak tot de wedergeboorte van de mens, in de tekst van de door de jongkatholieken gebruikte *Canisius-vertaling*: “De wind waait waar hij wil en ge hoort zijn gesuis, maar ge weet niet vanwaar hij komt, en waarheen hij heen gaat: zóó gaat het iedereen, die uit den Geest is geboren” (Canisius 286).

BIBLIOGRAFIE

- Beck, Robert. *Histoire du dimanche de 1700 à nos jours*. Les Éditions de l'Atelier, 1997.
- Bel, Jacqueline. *Bloed en rozen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur, 1900-1945*. Bert akker, 2015.
- Binder, Ivo. “Josef Florian (1873-1941).” *Bulletin Společnosti Otakara Březiny*, nr. 78, sep. 2021, pp. 9-12.
- Calvat, Mélanie. *Zjevení přesvaté Panny na hoře La Saletteské dne 19. září 1846 dle sepsání pasačky Melanie*. Vertaald door Josef Florian, Josef Florian, 1907.
- Carstens, Jan. “Petrus Balthasar Albertus (Pieter) van der Meer de Walcheren Utrecht 10 september 1880 – Breda 16 december 1970.” *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, 1973, pp. 169-174.
- Daems, Luc. “Vlaamse en Nederlandse novellen in vroege Franse vertaling van Pieter van der Meer de Walcheren inzonderheid Streuvels’ Doodendans of La Ronde de la Mort.” *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse taal- en letterkunde*, vol. 110, 2000, nr. 1, pp. 107-158.
- Engelbrecht, Wilken. *Van Siska van Rosemael tot Max Havelaar. Receptie van Nederlandstalige literatuur in Tsjechische vertaling tussen 1848 en 1948*. Academia Press, 2021. Lage Landen Studies 14.
- Fischer, Otakar, vertaler. *Lancelot a Alexandrina. Středověká hra*. Jan V. Pojer, 1929. Edice Atlantis.
- Fogel, Robert W. “The Conquest of High Mortality and Hunger in Europe and America: Timing and Mechanisms.” *Favorites of Fortune. Technology, Growth and Economic Development since*

- the Industrial Revolution*, onder redactie van Patrice Higonnet, David S. Landes en Henry Rosoky, Harvard UP, 1991, pp. 33-71.
- Francesco, Santo Padre. "Omelia del Santo Padre Francesco. Cappella Sistina, Giovedì, 14 Marzo 2013." Libreria Editrice Vaticana, tekst op www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130314_omelia-cardinali.html. Laatst geraadpleegd op 10 aug. 2023.
- Gadeyne, François. "Bloy, Huysmans et La Salette. Retrouvailles au sommet." *Bloy-Huysmans*, vol. 7, 2019, pp. 71-96.
- Gezelle, Quido (*sic*). *Verše*. Vertaald door Zdeněk Řezníček, nawoord Émile Cammaerts (vert. Josef Florian), Karel Kryl, 1942. Edice Magnificat.
- Het Nieuwe Testament. Nieuwe Nederlandsche vertaling met aantekeningen, uitgegeven door de apologetische vereeniging "Petrus Canisius"*. N.V. de R.K. Boek-Centrale & Paul Brand's Uitgeversbedrijf, 1931. 10e-26e duizendtal.
- Jardin, Aimeric. "Huysmans, Barbey et la bouche du revolver." *Philit. Philosophie, littérature et cinéma*, 30 apr. 2021. Geraadpleegd op 9 okt. 2022.
- Jelly, Frederick M., O.P. "Discerning the Miraculous: Norms for Judging Apparitions and Private Revelations." *Marian Studies*, vol. 44, 1993, pp. 41-55.
- Joosten, Leonardus M. H. *Katholieken en fascisme in Nederland 1920-1940*. Paul Brand, 1964. Diss. KU Nijmegen.
- Kaufmann, Suzanne K. *Consuming Visions: Mass Culture and the Lourdes Shrine*. Cornell UP, 2005.
- Knibbe, Merijn T. "De hoofdelijke beschikbaarheid van voedsel en de levensstandaard in Nederland, 1807-1913." *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, vol. 4, nr. 4, 2007, pp. 71-107.
- Kossmann, Ernst H. *De Lage Landen 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België*. Elsevier, 1976.
- Laurentin, René. *Année Sainte 1983-1984, pèlerinages, sanctuaires, apparitions, redécouvrir la religion populaire*. Office d'Édition, 1983.
- Meer de Walcheren, Pieter van der. *Journal d'un converti*. Téqui, 1921.
- Menichetti, Massimiliano. "Pope Authorizes Pilgrimages to Medjugorje." *Vatican News*, 12 mei 2019, www.vaticannews.va/en/pope/news/2019-05/pope-authorizes-pilgrimages-to-medjugorje.html. Geraadpleegd op 16 okt. 2022.
- Putna, Martin C. "K recepci díla Otokara Březiny – pokus o metakritiku interpretací katolizujících i dekatolizujících." *Česká literatura*, vol. 44, nr. 5, 1996, pp. 499-512.
- Putna, Martin C. *Česká katolická literatura 1848-1918*. Torst, 1998.
- Putna, Martin C. "Bohuslav Reynek, apokalyptik – zdroje a motivy." *Česká literatura*, vol. 49, nr. 3, 2001, pp. 314-319.
- Rodina, Herta. "Textual Harassment: Barbey d'Aureville's *Les Diaboliques*." *Nineteenth-Century French Studies*, vol. 24, nr. 1-2, 1995-1996, pp. 144-153.
- Ruiter, Frans, en Wilbert Smulders. *Literatuur en moderniteit in Nederland, 1840-1990*. De Arbeiderspers, 1996.
- Szreter Simon, en Graham Mooney. "Urbanization, Mortality, and the Standard of Life Debate: New Estimates of the Expectation of Life at Birth in Nineteenth-century British Cities." *The Economic History Review*, vol. 51, nr. 1, 1998, pp. 84-112.
- Stankovič, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*. Triáda, 2008. Spisy Andreje Stankoviče 2.

- Wesemael, Sabine van. "De receptie van de Franse literatuur in de Nederlandse tijdschriften van het interbellum: een pleidooi voor een meer synchrone literatuurgeschied-schrijving." *Ts. Tijdschrift voor tijdschriftstudies*, vol. 14, 2003, pp. 18-28.
- Willems, Hans. "De lijdensweg van een rustdag: de wet op zondagsrust (1905)." *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwe Geschiedenis*, vol. 32, nr. 1-2, 2002, pp. 73-118.
- Witte, Els, Jan Craeybeckx en Alain Meynen. *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Standaard Uitgeverij, 1990.
- Zimdars-Swartz, Sandra L. *Encountering Mary. From La Salette to Medjugorje*. Princeton UP, 1991.

DE WONDERE WEGEN VAN LA SALETTE.
 NEDERLANDSTALIGE LITERATUUR IN HET TSJECHISCH
 VERSUS BEKERINGEN TOT HET KATHOLICISME

A b s t r a c t

De industriële revolutie veranderde de maatschappij grondig. De meeste Europese landen veranderden van een agrarische in een industriële maatschappij. De steden groeiden fors, er ontstond een groot proletariaat en de ontkerkelijking nam toe. De nieuwe politieke stromingen van de 19^e eeuw, het liberalisme en socialisme waren sterk antiklerikaal, in België meer dan in Nederland.

Midden 19^e eeuw vonden er vele Mariaverschijningen plaats, de eerste was die van La Salette in 1846. De verschijningen vonden stevast plaats op het platteland, aan eenvoudige mensen, met een oproep tot persoonlijke bekering en apocalyptische boodschappen. De katholieke kerk aarzelde om deze te erkennen. La Salette had sterke invloed op verschillende decadente en symbolistische dichters, van wie Léon Bloy (1846-1917) de belangrijkste was. Bloy beïnvloedde zowel de Nederlander Pieter van der Meer de Walcheren (1880-1970), als de Tsjech Josef Florian (1873-1941). Rond beiden ontstonden kringen van katholieke of katholiek geworden literaten.

De Tsjechische leden van de groep rond Florian vertaalden – soms via vertalingen van Van de Meer de Walcheren in het Frans – Middelnederlandse en andere mystieke en katholieke literatuur, vooral poëzie. La Salette bewerkstelligde zo de transfer van een specifiek deel van de Nederlandstalige literatuur naar het Tsjechische veld.

Trefwoorden: La Salette; Léon Bloy; Pieter van der Meer de Walcheren; Josef Florian; Nederlands; Tsjechisch; vertalingen; catholicisme

CUDOWNE DROGI Z LA SALETTE.
 PRZEKŁADY LITERATURY NIDERLANDZKOJĘZYCZNEJ NA JĘZYK CZESKI
 W ZWIĄZKU Z KONWERSJAMI LITERATÓW NA KATOLICYZM

S t r e s z c z e n i e

Revolucja przemysłowa głęboko zmieniła społeczeństwo. Większość państw europejskich przekształciła się ze społeczeństw agrarnych w przemysłowe. Miasta znacznie powiększyły swój obszar, pojawił się liczny proletariat i nasiliła się sekularyzacja. Nowe ruchy polityczne XIX wieku, liberalizm i socjalizm, były zdecydowanie antyklerykalne, bardziej w Belgii niż w Niderlandach. W połowie wieku miało miejsce wiele objawień maryjnych, z których pierwsze nastąpiło w La Salette w 1846 r. Objawienia niezmiennie wydarzały się na wsi, skierowane były do prostych ludzi, z apelem o osobiste nawrócenie i z apokaliptycznym przesłaniem. Kościół katolicki uznawał je nie-

chętnie. La Salette miało silny wpływ na kilku poetów dekadencek i symbolistycznych, z których najważniejszym był Léon Bloy (1846-1917). Wpłynął on zarówno na Holendra Pietera van der Meer de Walcheren (1880-1970), jak i na Czecha Josefa Floriana (1873-1941). Wokół obu wyłoniły się kręgi katolickich lub skatolizowanych literatów. Czescy członkowie skupieni wokół grupy Floriana tłumaczyli – niekiedy poprzez francuskie przekłady Van de Meer de Walcheren – średnio-niderlandzką i inną mistyczną i katolicką niderlandzkojęzyczną literaturę, zwłaszcza poezję. La Salette dokonała w ten sposób przeniesienia specyficznej części literatury niderlandzkiej na grunt czeski.

Słowa kluczowe: La Salette; Léon Bloy; Pieter van der Meer de Walcheren; Josef Florian; język niderlandzki; język czeski; tłumaczenia; katolicyzm

THE WONDROUS WAYS OF LA SALETTE:
DUTCH-LANGUAGE LITERATURE IN CZECH
VERSUS WRITERS' CONVERSIONS TO CATHOLICISM

S u m m a r y

The Industrial Revolution profoundly changed society. Most European countries changed from an agrarian to an industrial society. Cities grew substantially, a large proletariat emerged and secularisation increased. The new political movements of the 19th century – liberalism and socialism – were strongly anticlerical, more so in Belgium than in the Netherlands. In the mid-19th century, many Marian apparitions took place, the first being that in La Salette in 1846. The apparitions invariably took place in the countryside, to simple people, with an appeal for personal conversion and apocalyptic messages. The Catholic Church was reluctant to acknowledge them. La Salette had a strong influence on several decadent and symbolist poets, the most important of whom was Léon Bloy (1846-1917). Bloy influenced both the Dutchman Pieter van der Meer de Walcheren (1880-1970), and the Czech Josef Florian (1873-1941). Around both there emerged circles of Catholic or Catholicised literati. The Czech members of the group around Florian translated – sometimes through French translations by Van de Meer de Walcheren – Middle Dutch and other mystical and Catholic Dutch literature, especially poetry. La Salette thus achieved the transfer of a specific part of Dutch-language literature to Czech soil.

Keywords: La Salette; Léon Bloy; Pieter van der Meer de Walcheren; Josef Florian; Dutch; Czech; translations; Catholicism